

Серія “ГОЛОСИ ЄВРОПИ”

УГОРЩИНА

MIKSZÁTH Kálmán

SZENT
PÉTER
ESERNYŐJE

Калман МІКСАТ

ПАРАСОЛЬКА СВЯТОГО ПЕТРА

Роман

*Переклад з угорської
Сергія ПАНЬКА*

КИЇВ • ЗНАННЯ

Частина перша ЛЕГЕНДА

ВЕРОНКУ ВІДВОЗЯТЬ

У Галапі померла вдова пана вчителя. Ще коли чоловіка її на той світ прощали, то люди нарobili слави, буцім спадок небіжчика був такий мізерний, що гробарям і на кварту палінки не перепало. А тепер, як зійшла в могилу і бідолашна вдова, то й поготів не стало ані крейцаря. Квола коза, заморочена гуска та дворічне дівчатко — оце й уся удовина спадщина. Підвішену гуску треба було б напихати далі хоча б ще тиждень, та не судилося того небіжці, ой не судилося! На гуску глянути — зарано бідна жінка померла, про дитятко згадавши — запізно. І пощо невинне дівча прийшло на світ Божий? Лучче було б, якби прибрав Господь удову до себе із покійним чоловіком одразу. (Усі дотепер згадують пана учителя та його пречудовий голос!) Дитинка знайшлася зараз по батьковій смерті, через місяць або два щонайбільше. Нехай би всох у того язик, хто про вдовицю дзвонив би лихо.

Була вона хороша, статечна молодиця, та нащо їй було вже оте малятко? Наскільки легше було б на душі в неї, коли б вона, на той світ переставляючись, могла б і дитятко разом із собою забрати, аніж покидати його напризволяще.

Та й не випадало їй отаке, хай Бог простить.

Мали-бо вони дорослого сина, хвалити Бога. Був він добрий син, та тільки не допомагав іще матері, бо був

лише капеланом у якогось убогого парафіяльного священика в далекій Словаччині. Аж ось тижнів зо два тому пішла чутка, ніби він одержав окрему парафію в невеличкому селі Глогові, що загубилося десь серед гір Шелмецбані та Бестерце. Знайшовся у Галапі меткий чолов'яга, пан Янош Капіцані, який замолоду наймався погоничем і тоді ж таки побував зі своїми волами в тих місцях, тож із його слів виходило, що Глогова — то страшенна глушина.

Аж ось саме тепер, коли, ставши священиком, син міг би хоч трохи підтримувати матір, заманулось їй померти.

Та зараз хоч плач, хоч ні, а мертва однаково не воскресне, тож зазначу тільки, — на честь шановним мешканцям Галапа, — що поховали небіжчицю як належить. Щоправда, грошей на похорон зібрали замало, навіть козу довелося продати, щоб на все вистачило; та залишилася гуска, а що кукурудзи вже не було, вона скоро схудла, перестала задихатися, її незграбна хода, причиною якої було гладке черевко, змінилася на колишню жвавність, словом, гуска була врятована від загибелі завдяки смерті іншої істоти. Така вже мудрість у Всевишнього, що, позбавляючи життя одного, дарує життя іншому, адже, повірте, до книг небесної канцелярії тварі розумні й нерозумні вписані однаково ретельно й опікуються ними з такою ж старанністю, як і королями та герцогами.

Творець бо мудрий, милосердний та всемогучий на віки й правіки, але ж пан галапський вїт теж велике цабе. Відразу після похорону він розпорядився, щоб маленьке дівчатко, яке при хрещенні нарекли Веронкою, десятник щодня переводив по черзі із хати до хати і щоб господарі годували її як належить.

— І доки це отак у нас ітиме, пане вїте? — гомоніла громада.

— А доки я не зволю по-іншому розпорядитися, — відрубав на те Міхай Надь.

Так тривало днів з десять, коли оце пройшла чутка, ніби заможні господарі Мате Біллегі та Ференц Коцка ладнаються до Бестерцебані продавати пшеницю — бо, кажуть, тамтешні євреї не набралися ще розуму, не під пару нашим.

Міхай Надь миттю скористався з такої доброї нагоди:

— Везете збіжжя, то заразом і дитя з собою беріть, передайте братові-священику у Глогову. Якраз десь там по дорозі й трапиться вам ота Глогова.

— Як же це вона нам трапиться, і близько не буде, — заперечували господарі.

— Отож-бо й глядіть, щоб трапилася — і край! — вирішив вїйт.

Що вже не відмовлялися, які лишень причини не вигадували: і гак великий давати треба, і в дорозі з дитиною натерпишся лиха — довелося таки підкоритися. Наказ є наказ. От одного ранку, у середу, навантажили віз пана Біллегі лантухами до самого вершечка, підняли нагору кошик і посадовили в нього Веронку та гуску — материзна бралася з собою. Молодиці з верхнього кінця села напекли медяників, калачів з маком, натоптали торбинку сушениць на дорогу сирітці, що їхала не знати куди, у чужий, страшний світ; коли важкий віз рушив з місця, заплакані молодиці навіть зойкнули, шкодуючи кришеняточко, яке не знало, куди й навіщо його везуть, бачило тільки, широко посміхаючись, як рушили коні й назустріч побігли будинки, сади, поля і дерева.

ГЛОГОВА ЗА ДАВНІХ ЧАСІВ

Глогову бачив не тільки пан Капіцані — бував у ній і сам автор цієї оповіді. Це занедбана, незатишна місцина, де серед голих скель, у тісній ущелені, притулилося маленьке сільце.

Куди не глянеш навкруги, нема тут і натяку на сякий-такий битий шлях, не те що на залізницю. Останнім ча-

сом, здається, між Бестерце і Шелмецбанею курсує якась тарадайка, однак до Глогови і вона не доходить. Мине ще півтисячоліття, не менше, перш ніж до Глогови сягне цивілізація. Ґрунти там глинисті, неродючі, непоступливі. Кажуть, що такі ґрунти мало до чого придатні — родить там лише овес та картопля, усе інше не приймається, — та й те мало не силоміць із матері землі вибивати доводиться.

Ні, не рідна мати ця земля, скоріше мачуха. Нутро її набите камінням, а поверхня порепана, взялася шкарубинами та рівчаками, краями яких хилиться під вітром біла ковила, наче сиві волоски на підборідді в старої баби.

Чи, може, ця земля занадто стара? Навряд чи старша за яку іншу. Лиш раніше виснажилася. Там, унизу, золотом колоситься рівнина, — багато тисячоліть вона жила сама білинка, а тут росли велетенські дуби, то й не диво, що земля швидше втомилася.

Так, тут панують убозтво та злидні, та все ж є в цьому краї якась чарівна принадність, мила серцю поезія. Могутні стрімчаки по-своєму прикрашають розкидані серед них благоденські хатинки. Недоречними були б тут величні замки — їхні химерні вежі перебивали б урочисту красу скель.

Повітря навколо напоєне пахощами бузини та ялівцю. Багато квітів тут немає. Хіба що в чиємусь садочку підніме маківку біла чи червона мальва, яку босонога дівчина-словачка з білим, наче конопля, волоссям поливає вранці з цеберка.

Ще й зараз неначе бачу маленьке словацьке село тисяча вісімсот сімдесят третього року — саме тоді я й завітав до нього, — хатинки, городики, засіяні люцерною та обсажені кукурудзою, а посередині одна-дві сливи, попідпірані жердинами. Фруктові дерева свою справу знають, наче змовляються: “Нумо, погодуємо бідних словаків!”

ЗМІСТ

Частина перша. ЛЕГЕНДА	5
Веронку відвозять	5
Глогова за давніх часів	7
Новий священик у Глогові.....	11
Парасолька та Святий Петро	20
Частина друга. ГРЕГОРИЧІ	37
Нетактовний Грегориц	37
Підозрілі явища.....	49
Смерть та заповіт Пала Грегорица	60
Ненажери Грегориці	72
Частина третя. СЛІДИ	95
Знову парасолька	95
“Наша Розалія”	106
Сліди ведуть у Глогову	111
Сережки	124
Частина четверта. БАБАСЕКСЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ	145
Вечеря у Мравучанів	145
Ніч дає пораду	167
Частина п'ята. ТРЕТІЙ ДИЯВОЛ	179
Троянда Марії Цобор, ущелина та старе грушеве дерево.....	179
Три головешки.....	196
Веронку відвозять	212